

ΟΙ ΙΕΡΟΓΛΥΦΙΚΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Paul Faure

Επίτιμος Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Clermont-Ferrand

Έχουμε ήδη δείξει¹ πως η σύγκριση ανάμεσα στα ιερογλυφικά σημεία της Κρήτης και στα σημεία της αιγαιακής Γραμμικής Α, σύγχρονα των «παιαίνων ανακτόρων» (2200-1700), επέτρεπε την κατανόηση: α) των θεωνυμίων, όπως Re-i-ja (25 φορές), The-i-ja, Ma-i-ja, The-ti, E-nu-wa-re (Ενυάλιος;), β) των ουσιαστικών, όπως ke-ti (επικήληση σε μια θεότητα *αρωγώ-επίκουρη*, χαραγμένη 70 φορές σε σφραγιδολίθους, διότι *κηθειν=βοηθειν* και *κηθοί=βοηθοί*, κατά τον Ησύχιο, κ.λπ.), ke-do (= *κέρδος*, *σφέλος*, γραμμένο ή χαραγμένο 38 φορές), ru-si (= *λύσις*, ή παράγωγο της ρίζας *έρύω*, ή του *ρύομαι*, το οποίο βρίσκεται 10 φορές, συνδεδεμένο με το τρίλοβο σχήμα της θεάς Rhe[i]ja), γ) των επιθέτων ή των επιρρημάτων, όπως a-sa-sa-ra-jo (= *ισερών* ή *θειών* / βλ. ιταλικά, *aissar=θέος*, και κρητομινωικά, *a-sa-sa-ra-me=καθιερωμένος*, και το όνομα του γιου του Τρωός Ασάρακος, προγόνου του Αγχίσου και του ευλαβούς Αινεία [βλ. Υ 232]). Το σημείο 057 του *CHIC*², σωστά αντεστραμμένο, μοιάζει ως προς το σχήμα με τα γραμμικά σημεία AB 38 (=e) και χρησιμεύει οκτώ φορές ως αρχικό στη λέξη e-ta-nu, στα ελληνικά *ετανόν=άληθώς*, κατά τον Ησύχιο (βλ. *έτος*, *έτες*, *ά, όν*, πραγματικός, αληθινός, *Έτεοκλής*, *Έτεοκρήτες* κ.λπ.)· μπορεί κανείς να διαβάσει μία μεγάλη πεντασύλλαβη λέξη, e-ta-nu-me-ti, αποτελούμενη από τις λέξεις *ετανόν* και *μήτις*, τόσο στην ιερογλυφική αφιέρωση της στήλης των Μαλίων MA/V Ya 01 όσο και στην επιγραφή στη Γραμμική Α που υπάρχει στην τράπεζα προσφορών της Κνωσού Za 10 a, με την έννοια «με ειλικρινή ψυχή, καλοπροαίρετα».

Η συγκριτική μέθοδος μπορεί να εφαρμοστεί όχι μόνο στα λογογράμματα που παριστάνουν ζώα, αγαθά ή υφάσματα, στους δύο τύπους γραφής αλλά, προπαντός, σχεδόν στα μισά από τα 96 συλλαβικά σύμβολα που έχουν καταγραφεί στα *Scripta Minoa* I του Evans³, στο *Corpus der Minoischen und Mykenischen Siegel*⁴ και στο *CHIC*, όπου δημοσιεύονται 331 τεκμήρια: αρχαιακό υλικό, αποτυπώματα σφραγιδολίθων, εγχάρακτα αγγεία. Έξι από αυτά τα τεκμήρια πιθανολογείται πως έχουν γραφεί σε Γραμμική Α, τόσο μοιάζουν αυτές οι γραφές.

Ακόμα και αν είναι σχετικά εύκολο να καρταρίσει κανείς έναν πίνακα των αντιστοιχιών ανάμεσα στις διάφορες κρητικές γραφές—οι περισσότερες από τις οποίες είναι συλλαβικές—, τουλάχιστον οκτώ σημεία από τα λεγόμενα ιερογλυφικά δεν παρουσιάζουν παρά μια μακρινή ομοιότητα με τα ομόφωνα τους των γραμμικών γραφών και προσομοιάζουν περισσότερο με τα παριστώμενα αντικείμενα: για παράδειγμα, το πόδι, το λυγισμένο χέρι, η παλάμη, που, για να τοποθετηθούν στον πίνακα αυτόν, πρέπει να χρησιμοποιήσει κανείς άλλες μεθόδους πέρα από την απλή σύγκριση, δηλαδή τη σύνδεση των σημείων, τη στατιστική, την ινδο-ευρωπαϊκή

ετυμολογία. Το σημείο του ποδιού αντιστοιχεί στο i ή στο ye, όχι μόνο επειδή χρησιμεύει ως σύνδεσμος μεταξύ των εξακριβωμένων σημείων re και ya, αλλά και επειδή το πόδι «αντιπροσωπεύει» την έννοια του πηγαίνω (συντμ. i-, που συναντάμε στα ελληνικά στο *ιέναι*, στα μινωικά στο i-jo-te, στα λατινικά στο *ire* κ.λπ.). Η αξία του jo, του σημείου H 52, δηλαδή η προχοίδα για το λάδι, ορίζεται από την ομοιότητά του με το παλαιότερο σημείο A 61 της Carratelli (PH 7 a 3 και KN zf 31), από το όνομα των κλασικών αγγείων *όλητη*, *όλητις*, *όλλα*, από την τελική του θέση στους δέκα σφραγιδολίθους από στεατίτη και ελεφαντόδοντο που προέρχονται από τις Αρχάνες (Φούρνοι), από την Κνωσό, τις Γούβες, τη Μονή της Οδηγητρίτσας (Μεσσαράς), το Παγκαλοχώρι (Ρεθύμνης). Αυτοί φέρουν τη λέξη a-sa-sa-ra-jo (ιερό, θείο), η οποία είναι συγγενική με το ρήμα a-sa-sa-ra-me των μινωικών καθιερώσεων, καθώς και με το ουσιαστικό *aissar*, το *θεός* των ιταλικών διαλέκτων. Όσο για το σημείο H 18 του Evans, δεν εικονίζει ένα κοπάδι, αλλά ένα μικρό παιδί με φόρεμα—όπως φαίνεται στους σφραγιδολίθους 293 και 310 του *CHIC* και στα αφηρημένα σχήματα της Γραμμικής Β 44—, την αξία ke, αρχικό του *κέλωρ*, απόγονος.

Αντιποίχια των τριών κρητικών συστημάτων γραφής.

	a		e		i		u	
	Γραμ. Α.Β.	Ιερογλυφικά	Γραμ. Α.Β.	Ιερογλυφικά	Γραμ. Α.Β.	Ιερογλυφικά	Γραμ. Α.Β.	Ιερογλυφικά
γ								
ω								
ι								
π								
η								
θ								
τ								
δ								
κ								
ρ								
σ								
ζ								

Διπλά σημεία : 006 =πια?, 040 =πια?, te-η (τηθις, Θέτις)?

Το σημείο «i» στα συλλαβικά Η, Α, Β, C

H (11, 26, 126 Evans, 010 CHIC)

A (100a Carratelli & Raison-Pope)

B (28 KN)

C (Masson-Mitford)

Εξέλιξη του σημείου «jo» στην Κρήτη και την Κύπρο.

H 40 Evans 52 CHIC

B 36

A 61, 14 Carratelli (AB 24 GORILA)

C (Γάραος) (μη Πάριο)

- α Βλ. κυπρ. Αρχικό του άρχος ή άγιος
- άγα(ν), υπερθετικός «πέρα πολύ» ή αντίστοιχο του άγαθος
- Δίως = Δημήτηρ
- θές (Βλ. θέσκελος, θεσπέσιος, θεσπίς, θεσφατός) = θεός, θεΐος
- θεΐος, θεία. Βλ. Η 061
- ι στα ονόματα Maia, Reija
- ia = Η 036
- ιερός
- Μά, Μαΐα, Μάτηρ ι τῷ θεῷ
- Μήν, Μήνη, μέγας, μεγάλη
- ρέα, Ρέα. Βλ. Γραμμική Β Ψ=re/le
- ζῶς, ζῶμα (Βλ. ζώνυμι, έρωμένος)

Το σημείο του χειριού μπορεί να έχει την τριπλή αξία ενός συμφώνου (η), μιας συλλαβής (no) ή ενός προσδιορισμού της «προσφοράς». Με μεγάλη αφαιρετικότητα ή σχηματοποίηση, τα σημεία που αποκαλούμε διακοσμητικά, βοηθητικά ή παραπληρωματικά διαθέτουν την ίδια συλλαβική ή συμβολική αξία με τις εικόνες από τις οποίες προέρχονται.

Στους πίνακες 1-4 εικονίζονται, ως παράδειγμα, τέσσερις κρητικές σφραγιδες, πρίσματα ή σφραγιδοίθυλοι, που χρησίμευσαν τόσο ως τεκμηρία ταυτότητας όσο και ως σύμβολα και φυλαχτά επίκλησης προ-ολύμπιων θεοτήτων. Μπορούμε να διαβάσουμε:

- Πρίσμα από πράσινο ίαση, από το Ανδρομήλι ή τη Σικία της επαρχίας Σητείας, αρ. 293 του CHIC, αρ. 1694 του Μουσείου Ηρακλείου, CMS II, 2, 256 (πίν. 1).
- α) agan Reia Maja. β) 3 φορές me gala Re-i-a. γ) a-ka-te Theia+me(gala) και agan. δ) Theia ke-ti

Το σημείο ἦ(α) / (ο)ῆ στα συλλαβικά
H, A, B, C
 (ιερογλυφικά) A, B, (Κυπριακά)

Το σημείο «wo» στα συλλαβικά
H, A, B, C
 (ιερογλυφικά) A, B, (Κυπριακά)

+ 2 φορές the(s), σημαίνει «η θεά Theia είναι η σωτηρία μου».

Σημείωση: Πρβλ. τον πρισματικό σφραγιδόλιθο, τον επωνομαζόμενο «της Κρήτης», β' όψη αρ. 303: a-ka-le Theia+me (gala) 3 φορές.

– Χρυσό πρίσμα με τέσσερις όψεις των Μαλιών, αρ. 306 του CHIC, συλλογή Γιαμαλάκη, αρ. 3325 (πίν. 2).

α) Rōs ka(l)-jo(n) (Ρώμη είναι ωραιότερη, καλλιων). β) ia ru-si (λύσις και Si-ru). γ) Nu(p)ina ro-me (η ro-ma?). δ) Ma e-rō(s).

– Πρισματικός σφραγιδόλιθος από πράσινο ιασπι από τον Πύργο, κοντά στη Μύρτο (Ιεράπετρα), αρ. 309 του CHIC, αρ. 2595 του Μουσείου Ηρακλείου, CMS II, Suppl. 1 (πίν. 3).

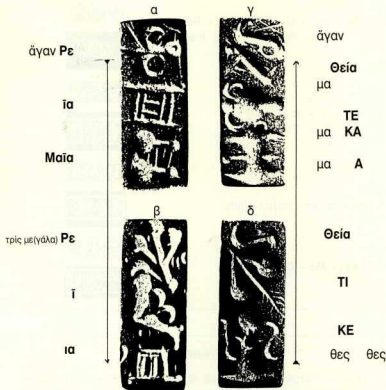
α) Re(i)ja)thes ru-si (+the) / Si-ru (+the) Re (ija)thes. β) Re-i-ja + Dos-thes, Ρέα. γ) wa-na-ka-nau A(gia)? 3 φορές agan. δ) Mā, 2 φορές thes/ke-do (κέρδος), ή do-ke.

– Πρίσμα από αχάτη, αγορασμένο το 1922 στη

Πίνακας 1

Πρίσμα από Ιασπι. Προέλευση: Ανδρομύλη ή Συκιά (Σητείας), Μουσείο Ηρακλείου, 1694 (Συκιά).

KADIMOS II (1963), σ. 2, πίν. II και CHIC (1996), αρ. 293, σ. 276.

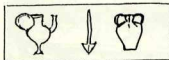

Πίνακας 2

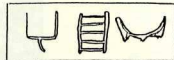
Χρυσό πρίσμα. Πιθανή προέλευση: Μάλια.

HM/ Συλλογή Γιαμαλάκη, αρ. 3325.

CHIC αρ. 306, σ. 284, πρώτη δημοσίευση: MINOS 1951, σ. 84, 88.

α) jo Rōs ka(l)

β) ru la si

γ) ro Nu mē / mā (?)*

δ) e Ma rōs

Επίκληση τεσσάρων θεϊκών δυνάμεων:

Rōs (η Δύναμη, πολεμική θεότητα)

ia (ιαπετός, ο Τίταν' αντιστοιχεί στον Siru, το ηλιακό άστρο?)

Nu (αντί Nurina, η Νύμφη, παρθένα = το καινούργιο φεγγάρι)

Ma (η θεά Μητέρα' δημιουργεί ζεύγος με τη Nurina)

* Για το 3^ο σημείο της 3^{ης} πλευράς, βλ. πρίσμα αρ. 294B (=P26d, Evans). Πιθανή προέλευση η Σητεία (Μουλιανό, Χαμαϊό, Μπερατί?).

Πίνακας 3

Σφραγιδολίθος πρισματικός από πράσινο ιασπίθ.
Προέλευση: Πύργος, πλησίον Μύρτου (τεράπετρας).
CHIC, αρ. 309, σ. 286.

α) Re - ru - si / Si - ru - Re
thes thes thes thes

β) Re - i - ja
Thes Ρέα
Dōs

γ) wa - na - ka - na (on A(g)ia)

δ) Ke - Ma - Do

ΚΑΡΤΕΣ ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑΤΟΣ Π. ΦΑΥΡΕ 1-8

100 2000 3000 4000 5000 6000 7000 8000 9000 10000

Πίνακας 4

Πρίσμα από αχάτη, με δύο όψεις καταγεγραμμένες, το επονομαζόμενο «της Νεαπόλεως» (Κρήτης). Ashmolean Museum, 1938, 1166.
CHIC αρ. 314, σ. 290.

agan
Ρώς - Άγκάλη - Μά

ti - Θεσία - ke

ta - Ρεία - ro
θα - λε - ρός

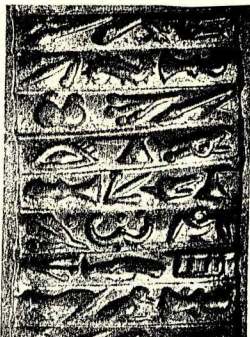
Δώς - Φώς - Ρε - Μά

ke - ti - Mά - Φώς

μα μα μα
Ρεία - ru - si agan

Ρε - ι - ia

Wo - Pa - ke
agan

Νεάπολη, με πιθανή προέλευση από τη Νεκρόπολη των Μαλίων, αρ. 314 του CHIC, Ashmolean Museum 1938, 1166. V. Kenna, *Cretan Seals*, Oxford 1960, αρ. K 165 (πίν. 4).

α) agan (ή agatha) Rōs-Ma Angalē (= Άγγάλη, Μητέρα του Ιδαίου Διός). β) ke-ti Theia (βλ. αρ. 293 δ). γ) ta-Re(j)ia ro agan (= θάρρος Ρεία, ή θαλερός). δ) Dō(s), Phō(s), Re(j)ia, Mā. ε) ke-ti, Mā rhō(s). στ) Re(j)ia ru-si (ή lu-si) agan. ζ) Re-i-ja. η) agan wo-Ra-ke (=Ράρ, πατέρας του Τριπτόλεμου, βλ. ράρος = ισχυρός, [εστ] *γεΡος, το οποίο σημαίνει «ο ισχυρός θεός είναι ρηί, αφρόνια»; μάλλον, παρά σκευός «πανοπλία»?)

Σημείωση: Σε κοσμητά από τις όψεις παρατηρούμε την ύπαρξη ενός συμβόλου δυναμείας. Αυτή η πολυτελής σφραγίδα δεν μπορεί παρά να ανήκε σε αρχηγό ή σε βασιλιά.

Συμπέρασμα

Αυτή η γραφή, η οποία περιλαμβάνει τα ίδια σύμβολα και τις ίδιες λέξεις με την εν μέρει σύγχρονη της, τη Γραμμική Α, ανήκει στον ίδιο πολιτισμό, και καθώς εκφράζει έννοιες πολιτικές, θρησκευτικές και ηθικές τις οποίες ξανασυναντάμε στα ελληνικά της κλασικής περιόδου, τόσο μακριές όσο οι wanakana, etanumeti, agathē, και εμφανίζει ρήματα όπως τα doke, lue, sawa, teke, worake, δεν μπορεί παρά να εκφράζει μια ινδο-ευρωπαϊκή γλώσσα, πολύ κοντινή με τα αρχαιότερα ελληνικά που γνωρίζουμε, όπως, ας πούμε, τη γλώσσα των Πελασγών, την οποία μιλούσαν από τη Θεσσαλία έως την Κρήτη κατά την 3^η π.Χ. χιλιετία.

Σημειώσεις

1. Βλ. *Bulletin de l'Association Guillaume Budé* 4 (1973), σσ. 427-440, ΚΑΔΜΟΣ, Βδ XIV, Heft 1, 1975, σσ. 1-7, και στη βιβλιογραφική μας ανασκόπηση στο CHIC (1996), της *Revue des Études Grecques* 110 (Ιούλιος 1997), σσ. 250-251.
2. *Corpus Hieroglyphicanum Inscriptionum Cretae, Études Crétoises* 31, Αθήνα-Ρώμη-Νεάπολη, Ιανουάριος 1994 (καλοκαίρι 1996).
3. A. Evans, *Scripta Minoa*, 1909, εκ. 103, σσ. 232-233.
4. *Corpus der Minoischen und Mykenischen Siegel* (όπου εκδόθηκε 14 τόμοι, από το 1964 έως το 1993, στο Βερολίνο και επανεκδίνονται άλλα έξι).

The Hieroglyphic Inscriptions of Crete

P. Faure

The comparison between the hieroglyphic signs of Crete and those of the Aegean Linear A script leads to the understanding of "theonymies" (=gods' names), subjects and adjectives or adverbs. The comparative method can be applied on these two types of script and almost on half of the 96 syllabic symbols that have been recorded in the *Scripta Minoa* I by Evans, in the *Corpus der Minoischen und Mykenischen Siegel* and in the CHIC, where 331 documents are published. It is possible that six of these documents have been written in the Linear A script, a fact proving the close similarity of these two scripts.

The Cretan script not only shares the same symbols and words with its partly contemporary Linear A, but it also belongs to the same culture as the latter; furthermore, it conveys political, religious and moral concepts, which reappear in the Greek language of the classic period. Therefore, it cannot but express an Indo-European language, quite similar with the older Greek, let us say the language of the Pelasgians, spoken from Thessaly to Crete during the 3rd millennium BC.